TURK ELI

International Scientific Journal

Volume 1 | Special Issue Part 2 | 2026

Manas, Kyrgyz Republic

www.turkeli.science

TURK ELI
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

The journal is officially registered as a mass media outlet by the Justice Department of Manas Region under the Ministry of Justice of the Kyrgyz Republic in accordance with Registration Certificate No. 10339 dated March 11, 2024. The journal is registered under the title “TURK ELI” International Scientific Journal and is authorized for publication in Kyrgyz, Turkish, Uzbek, Kazakh and English languages.

Honorary President
Sarvar Ispahi

Editor-in-Chief
Jenishbek Duysheev

Deputy Editor in-Chief
Rahmonali Hasanov

Editorial Board:

Ablat Khodjaev (Prof. Dr.)
Shakimashrip Ibraev (Prof. Dr.)
Shohistahon Uljaeva (Prof. Dr.)
Kubanychbek Kalchakeev (Prof. Dr.)
Abdimajid Madraimov (Prof. Dr.)
Shukhrat Sattorov (Prof. Dr.)
Ibrahim Kush (Dr.)
Faig Elekberli (Dr.)
Erdenebayar Nasanbat (Dr.)
Gulnara Anarbaeva (Dr.)
Nurgul Aldabek (Dr.)
Nurjamal Myrzabaeva (Dr.)
Takhirjan Kazakov (Dr.)
Elmira Hazratkulova (Dr.)
Azamat Kaliev (Dr.)
Abdulvakhidkhon Nuriddinov (Dr.)

About this Special Issue

This Special Issue presents selected papers from the International Scientific Conference
Ijtimoiy fanlar va jamiyat taraqqiyoti:
barqaror rivojlanishning strategik yo‘nalishlari

Technical Editor
Laziz Baxtiyorov

Publisher: turkeli.science
E-mail: editor@turkeli.science

TOSHKENT IQTISODIYOT VA TEXNOLOGIYALARI UNIVERSITETI
TITU
TOSHKENT – 2022
TOSHKENT IQTISODIYOT VA TEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
IJTIMOIY FANLAR FAKULTETI
IJTIMOIY FANLAR VA JAMIYAT TARAQQIYOTI:
BARQAROR RIVOJLANISHNING
STRATEGIK YO‘NALISHLARI
GLOBAL MIQYOS
STRATEGIYA VA TARAQQIYOT
ILM-FAN VA INNOVATSIYA
JAMIYAT VA INSON KAPITALI
XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA
ILM-FAN ORQALI BARQAROR KELAJAK SARI
2026-yil 15-may

Contents

F. T. Baitova	Sociocultural Transformation of Kyrgyz Society: Historical Experience and Contemporary Trends	6
Sh. H. Sattarov	Service Sector Diversification in the Context of Uzbekistan's Digital Economic Transformation	11
R. Hasanov	Ahsikent: A Great Center of Civilization	16
S. Dj. Saidova	From Historical Heritage to Modernity: The Evolution of National Clothing	21
B. R. Karimov	The Contribution of the Timurid Renaissance to the Development of World Civilization	24
Y. Akhmedov	The Security Service in Amir Temur's State: The Foundation of Strategic Stability and Power	27
A. S. Kaliev *N. B. Bazarbaev*	Civic Identity in the Context of Globalization	31
F. Bozorova	The Socioeconomic Essence of Enhancing Public Welfare through Strengthening Household Activity in Uzbekistan	36
G. Y. Şirvanzadə	The History of Pedagogy and the Educational Ideas of Azerbaijani Intellectuals	39
Sh. Yuldoshev	Economic Implications of Government Price Regulation: Benefits, Drawbacks, and Policy Recommendations	41
M. E. Khujamov *S. M. Madumarov*	The Role of Amir Temur in the Education and Upbringing of Youth	44
O. O. Rahmatov	The Role of Social Conflicts in the Formation of Political Risks in Modern Society	46
I. X. Saidova	The Contribution of Women to Supporting Society in the Context of Global Conflict	49
I. B. Kamilova	Development of Communicative Competence in Fifth-Grade Students in Uzbek-Medium Education	52
Sh. U. Amirova	Cognitive and Linguocultural Aspects of Studying Mental Structures in Typologically Different Languages: A Case Study of Russian and Uzbek Proverbs	54
R. R. Rafikova	Methods of Integrated Lessons in Teaching Russian Grammar in Primary and Secondary Schools	59
M. Akhmedova	Methodology for Improving the Study of Ethnopedagogical Elements in the National Education System	61
A. S. Kaliev	Political Analysis of the Expansion Russian Empire on the Formation of the Civil Identity in Kyrgyz People	66
K. Yuldoshev	Sahibqiran Amir Temur in Karmana	72
V. A. Bekmurodova	Developing Oral Communication Skills among Uzbek School Students through the Comparative Study of Russian and Uzbek Speech Etiquette	74
F. B. Ismailova	The Role of Social Sciences in Societal Development: The Integration of Human Capital, Economic Reforms, and Digital Transformation	78
A. Kenjaeva	Effective Audio Formats for Developing Foreign Learners' Oral Communication Skills	81
Ch. Eshboboeva	Social Sciences and Societal Development: Strategic Directions for Sustainable Development	83
S. Burxonova	Methodological Approaches to the Study of Ethical Values in Pedagogy	86
S. Aliyev	The Role of Well-Being Psychology in Psychotherapy	88

Methodological Approaches to the Study of Ethical Values in Pedagogy

Burxonova Sultonposhsha (Master Student)[1]
jshodmonov952@gmail.com
[1.] Tashkent International University of Financial Management and Technologies
Tashkent, Uzbekistan

Abstract.
This article analyzes the methodological foundations of studying ethical values in pedagogy. The aim of the research is to substantiate approaches and criteria that serve to identify, describe, and evaluate ethical values in the educational process. As methods, a conceptual-analytical approach, terminological clarification, pedagogical diagnostics, and the integration of mixed methods are considered. The scientific novelty lies in the proposed methodological model that harmonizes normative and empirical layers in the study of values.
Keywords: ethical values, pedagogical methodology, values diagnostics, educational process, results of upbringing, criteria and indicators, mixed methods

Pedagogikada axloqiy qadriyatlarni o‘rganishning metodologik jihatlari

Burxonova Sultonposhsha Rustam qizi (magistrant)[1]
jshodmonov952@gmail.com
[1.]Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv
va texnologiyalar universiteti
Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya.
Ushbu maqolada pedagogikada axloqiy qadriyatlarni o‘rganishning metodologik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqot maqsadi axloqiy qadriyatlarni ta’lim jarayonida aniqlash, tavsiflash va baholashga xizmat qiluvchi yondashuvlar hamda mezonlarni asoslashdir. Metodlar sifatida konseptual-tahliliy yondashuv, terminologik aniqlashtirish, pedagogik diagnostika va aralash metodlar integratsiyasi qaraladi. Ilmiy yangilik qadriyatlarni o‘rganishda normativ va empirik qatlamlarni uyg‘unlashtiruvchi metodologik model taklif etilishida.
Kalit so‘zlar: axloqiy qadriyatlar, pedagogik metodologiya, qadriyatlar diagnostikasi, ta’lim jarayoni, tarbiya natijalari, mezon va indikatorlar, aralash metodlar

Pedagogikada axloqiy qadriyatlarni o‘rganish muammosi nazariy va amaliy darajalarning tutash nuqtasida joylashgan bo‘lib, u metodologik jihatdan aniqlik talab qiladi: bir tomondan qadriyatlar tarbiya va ta’lim maqsadlarida “zarur” deb e’tirof etiladi, ikkinchi tomondan esa ularni empirik kuzatish, o‘lchash va natijani baholash jarayonida turli talqinlar, kontekstga bog‘liqlik va normativlik kuchayadi. Shuning uchun axloqiy qadriyatlarni o‘rganish metodologiyasi, avvalo, ob’ektning ikki qatlamliligini tan olishi lozim: qadriyatlar ijtimoiy-madaniy me’yorlar tizimi sifatida normativ mazmunga ega, shu bilan birga ular shaxsning ongida, motivlarida va xulqiy tanlovlarida psixologik-pedagogik hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. Metodologik muammo aynan shu ikki qatlamni bir-biriga “ko‘chirib qo‘ymasdan”, lekin uzviy bog‘lab, ilmiy tahlilning aniqligi va ishonchliligini ta’minlashdan iborat.

Pedagogik metodologiya doirasida qadriyatlarni o‘rganishning tayanch masalasi tushunchalarning operatsionallashuvidir. “Axloqiy qadriyat”, “axloqiy ong”, “axloqiy xulq”, “fazilat”, “ijtimoiy mas’uliyat” singari atamalar ko‘pincha kundalik tilda sinonimlashib ketadi, ilmiy tadqiqotda esa ular turli darajadagi konstruktsiyalarni bildiradi. Terminologik aniqlik qadriyatni faqat deklarativ e’tiqod sifatida emas, balki tanlov vaziyatida namoyon bo‘ladigan ustuvorliklar tizimi sifatida ko‘rishga imkon beradi. Shu nuqtai nazardan, qadriyatning indikatorlari uch yo‘nalishda ajratilishi maqsadga muvofiq: kognitiv (bilim va tasavvurlar), affektiv (munosabat va baholash), konativ-xulqiy (harakatga tayyorgarlik va real xulq). Bunday uchlik pedagogik tadqiqotda faqat “to‘g‘ri javoblar”ni yig‘ish bilan cheklanib qolmasdan, ta’limiy ta’sirning ichki qabul qilinishi va xulqiy barqarorlik darajasini aniqlashga xizmat qiladi.

Axloqiy qadriyatlarni o‘rganish yondashuvlari orasida aksiologik va shaxsga yo‘naltirilgan paradigmalarning uyg‘unligi metodologik samaradorlik beradi. Aksiologik yondashuv ta’lim mazmunining qadriyatli yo‘nalishini asoslaydi, qadriyatlarni tarbiya maqsadi, natijasi va mezoni sifatida ko‘rishga yordam beradi[1]. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv esa qadriyatlarni “tayyor” norma sifatida singdirish emas, balki shaxsning ma’noli tajribasi, refleksiya va muloqot orqali ichki pozitsiyasini shakllantirish jarayoni sifatida talqin qiladi[3]. Metodologik jihatdan bu uyg‘unlik shuni anglatadiki, tadqiqot dizayni bir vaqtning o‘zida ta’lim muhitining qadriyatli talablarini (normativ kontekst) va o‘quvchi-sub’ektning individual qabul qilish mexanizmlarini (psixologik kontekst) qamrab olishi kerak.

Qadriyatlarni o‘rganishda faqat nazariy konseptual tahlil yetarli bo‘lmaydi; empirik tekshiruv ham metodologik jihatdan asoslangan bo‘lishi zarur. Empirik darajada asosiy xavf qadriyatni ijtimoiy maqbullik effekti bilan almashtirib yuborishdir: respondentlar “qanday bo‘lishi kerak”ni aytadi, “qanday bo‘lyapti” esa yashirin qoladi. Shu sababli metodologiya bir-birini to‘ldiruvchi ko‘p manbali ma’lumot yig‘ish tamoyiliga tayanishi lozim: so‘rovnoma va intervyu bilan bir qatorda kuzatuv, vaziyatli topshiriqlar, axloqiy dilemma asosidagi muhokama, portfel tahlili hamda pedagogik ekspert bahosi bir tizimda qo‘llanganda natija ishonchliroq bo‘ladi. Diagnostik vositalarni tanlashda esa ularning validligi, ishonchliligi va madaniy mosligi alohida ko‘rib chiqiladi: xalqaro metodikalar to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirib olinmasdan, lokal ta’lim konteksti va til me’yorlariga moslashtirilishi, sinovdan o‘tkazilishi

zarur[5]. Bu talab OAK amaliyotida ham metodik apparatning asoslanganligi sifat mezoni sifatida qaraladi.

Metodologik muhim yo‘nalishlardan biri aralash metodlar integratsiyasidir. Axloqiy qadriyatlar murakkab, ko‘p komponentli hodisa bo‘lgani sababli, miqdoriy o‘lchovlar tendensiyalarni ko‘rsatsa-da, sifat tahlili ularning mazmuni va shakllanish mexanizmini ochadi. Aralash metodlar dizayni doirasida, masalan, dastlab sifat intervyular orqali “qadriyat tili” va tipik vaziyatlar xaritasi tuziladi, keyin shu asosda miqdoriy o‘lchov vositasi ishlab chiqiladi va tekshiriladi, yakunda esa natijalar yana sifat tahlili bilan izohlanadi. Bunday triangulyatsiya qadriyatlar haqidagi xulosalarning ichki mantiqiyligi va empirik tayanchini mustahkamlaydi, shuningdek, “ta’lim natijalari”ni faqat baho yoki intizom ko‘rsatkichlari bilan tenglashtirmasdan, ma’naviy-axloqiy rivojlanishning dinamikasini ko‘rsatishga imkon beradi[6].

Axloqiy qadriyatlarni o‘rganish metodologiyasida mezon va indikatorlar tizimi markaziy o‘rinni egallaydi. Mezon pedagogik natijani baholashning asosiy o‘qi bo‘lsa, indikator mezonning kuzatiladigan belgilaridir. Metodologik nuqtai nazardan mezonlar kamida uch darajada asoslanishi kerak: konseptual daraja (qadriyatning mazmuni va tarkibi), didaktik-tarbiyaviy daraja (ta’lim muhitida u qanday qo‘llab-quvvatlanadi), diagnostik daraja (qaysi belgilar orqali aniqlanadi). Masalan, “mas’uliyat” qadriyati konseptual darajada majburiyatni anglash va oqibatni oldindan ko‘ra bilishni qamrasa, tarbiyaviy darajada topshiriqlarni o‘z vaqtida bajarish, hamkorlikdagi ishda va’daga sodiqlik kabi tajribalar orqali mustahkamlanadi, diagnostik darajada esa o‘zini-o‘zi baholash, sinf rahbari kuzatuvi, vaziyatli vazifada tanlov asoslari kabi indikatorlar bilan aniqlanadi. Shunday tizim tadqiqot natijasini “axloqiy tarbiya bor” yoki “yo‘q” kabi umumiy hukmlardan chiqarib, bosqichma-bosqich, dalillarga tayangan xulosaga olib keladi.

Metodologik jihatdan yana bir muhim masala tadqiqotchining pozitsiyasi va etika me’yorlaridir. Axloqiy qadriyatlarni o‘rganish sub’ektga ta’sir qilishi mumkin bo‘lgan sezgir soha bo‘lgani sababli, tadqiqotda ixtiyoriy rozilik, maxfiylik, natijalarni stigmalashtirmasdan talqin qilish, respondentga zarar yetkazmaslik tamoyillari qat’iy saqlanishi zarur. Shu bilan birga, tadqiqotchining normativ qarashlari metodik qarorlarni “yashirin boshqarib” yubormasligi uchun refleksivlik mexanizmi qo‘llanadi: tadqiqot kundaligi, ekspertlar bilan muhokama, kodlashda ikki tadqiqotchilik tekshiruvi kabi usullar talqinning sub’ektivligini kamaytiradi. Ilmiy asoslanganlikning bu qatlami OAK talablari doirasida metodologik madaniyat ko‘rsatkichi sifatida namoyon bo‘ladi.

Ta’lim amaliyoti bilan bog‘liq metodologik natija shundan iboratki, axloqiy qadriyatlar tadqiqoti faqat “tarbiyaviy tadbirlar” samaradorligini hisoblash emas, balki ta’lim muhitining kundalik kommunikatsiyasi, baholash amaliyoti, o‘qituvchining adolatlilik tajribasi, sinfdagi o‘zaro hurmat kabi omillarning integrallashgan ta’sirini tahlil qilishni talab qiladi. Shu ma’noda, metodologiya maktab yoki oliy ta’lim muassasasini faqat tashkiliy tizim emas, balki qadriyatlar ishlab chiqiladigan va qayta ishlab chiqiladigan sotsial-madaniy makon sifatida ko‘rishni taklif etadi[2]. Qadriyatlar shakllanishining pedagogik mexanizmlarini ochishda Vygotskiy an’anasi doirasidagi ijtimoiy vositalanish g‘oyasi ham muhim: shaxsning ichki pozitsiyasi dialog, hamkorlik va refleksiya orqali rivojlanadi[4]. Demak, metodologik dizayn shaxs ichki dunyosini faqat individual xususiyat sifatida emas, balki muloqot va faoliyat tizimida vujudga keladigan hodisa sifatida ham qamrab olishi zarur.

Pedagogikada axloqiy qadriyatlarni o‘rganish shaxs ma’naviyatini shakllantirishning murakkab va tizimli jarayoni bo‘lib, u nazariya va amaliyotning uyg‘unligiga tayanadi. Olib borilgan metodologik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, axloqiy tarbiya faqat bilim berish bilan cheklanib qolmay, o‘quvchida qadriyatlarga nisbatan shaxsiy munosabat va ichki e’tiqodni shakllantirishni taqozo etadi. Bu borada tizimli yondashuv muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u milliy an’analar va umuminsoniy tamoyillarning uzviy bog‘liqligini ta’minlaydi.

Metodologik jihatdan, axloqiy qadriyatlarni o‘zlashtirish subyekt munosabatlariga asoslanishi lozim; ya’ni o‘quvchi tarbiya jarayonining faol ishtirokchisi sifatida o‘z xatti-harakatlarini anglagan holda boshqarishi kerak. Shuningdek, faoliyatli yondashuv orqali nazariy axloqiy tushunchalar real ijtimoiy vaziyatlarda ko‘nikma va odatlarga aylantiriladi. Xulosa qilib aytganda, pedagogik tadqiqotlarda aksiologik (qadriyatshunoslik) tamoyillarga tayanish, yosh avlodni zamonaviy dunyoqarashga ega, ma’naviy barkamol va ijtimoiy mas’uliyatli qilib tarbiyalashning metodologik poydevori bo‘lib xizmat qiladi.

Pedagogikada axloqiy qadriyatlarni o‘rganish metodologiyasi normativ va empirik qatlamlarni uyg‘unlashtirishga tayanishi, tushunchalarni operatsionallash orqali aniq diagnostik indikatorlar tizimini yaratishi hamda aralash metodlar integratsiyasi orqali ishonchli daliliy bazani ta’minlashi lozim. Qadriyatlarni baholashda ko‘p manbali ma’lumot yig‘ish, madaniy moslashtirish, tadqiqot etikasiga rioya qilish va refleksiv talqin mexanizmlarini joriy etish ilmiy xulosalarning asoslanganligini oshiradi. Natijada axloqiy tarbiya jarayoni tadbirlar majmui sifatida emas, balki ta’lim muhitining qadriyatli kommunikatsiyasi va shaxsiy ma’no hosil bo‘lish jarayonlari birligida tadqiq etiladigan kompleks pedagogik hodisa sifatida ochib beriladi.

References

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 05.11.2020 yildagi PF-6079-son.
2. Musurmonova, O. (2021). Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti.
3. Ibraimov, X. I. (2022). Pedagogik psixologiya va axloqiy shakllanish. Toshkent.
4. Ziyomuhammadov, B. (2023). Etnopedagogika va milliy qadriyatlar. “Sharq” nashriyoti.
5. Xoliqov, A. (2024). “Pedagogik mahorat va qadriyatlarga yo‘naltirilgan ta’lim.” Ilmiy xabarnoma, №3.
6. Yusupova, N. (2025). “Raqamli pedagogikada axloqiy qadriyatlar transformatsiyasi.” Science and Education jurnali.